

mijn indruk aangaande de bedoeling der advertentie te deelen. Heeft iemand uit die aankondiging van vestiging iets anders kunnen lezen, dan dat deze *pas geschied* was? 1). En meent de heer LANGE, die toch zeker reeds honderden dergelijke vestigingsadvertenties onder zijn oogen moet hebben gehad, dat zij ooit iets anders beteekenden, dan dat die vestiging *zoo juist* had plaatsgehad? Ik kan het moeilijk gelooven; de beteekenis eener dergelijke advertentie is te duidelijk. De heer LANGE zegt thans, dat hij bedoelde „*erop te wijzen, dat er te Haamstede tweede dokters waren*”. Waarom? Hij verklaart dit niet nader, en ik kan niet anders begrijpen, dan dat dit „*wijzen*” als waarschuwing moest dienen, dat dit getal een overcompleteet beteekent, wat zeker op gegadigden geen andere uitwerking kon hebben dan hen af te schrikken. En dit had voor den heer LANGE goeden zin; hij zelf toch — hoewel, sinds jaren reeds, gemeentegeneesheer enz. van Renesse, Noordwelle en Serooskerke — solliciteerde ook naar de opengekomen betrekkingen te Haamstede en Burgh, en wist, dat *hij* benoemd moest worden, als zich niemand in mijn plaats neerzette. Immers: binnen 3 uren afstand van Haamstede is geen andere arts woonachtig!

Ook met de toevoeging: „*sinds 2 jaren gevestigd*” zou de advertentie misleidend zijn gebleven; immers de indruk bleef dan bestaan, dat er te Haamstede een overcompleteet aan geneesheeren was. Wat geenszins het geval was: de „vestiging” van den heer LANGE in 1917 deed wel het aantal artsen te Haamstede met één toenemen, maar beteekende in wezen slechts een *verhuizing* uit het naburige Renesse, zonder dat het aantal geneesheeren binnen den kring van zijn en mijn praktijk veranderde, aangezien te Renesse geen nieuwe geneesheer zich vestigde. En ons beider praktijken bleven zich, als vóórdien, over dezelfde zes gemeenten uitstrekken.

Hoe dan ook opgevat, in den zin van den heer LANGE of in den mijne, waarbij zich die der C. C. aansluit, de advertentie kon niet anders bedoelen, dan *praktijkzoekenden te weerhouden, zich in mijn plaats te vestigen*; natuurlijk tot mijn schade en zeer ten nadeele van de uitgebreide streek van Westelijk-Schouwen, die noode een tweeden arts kan missen, en dan ook sinds onheuchelijke jaren twee dokters bezat. Wat gelukkig niet het geval is geworden!

Soestdijk, 13 Juli 1919.

J. A. GROENMAN.

NE ITERETUR, NEC COPIA DETUR.

Dezer dagen werd mij door een collega-apotheker gevraagd, hoe hij moest handelen met een recept, waarop de woorden „Ne Iteretur” en „Nec Copia Detur” *gedrukt* waren. Het was een onnoozel voorschrift, waarbij een dergelijk verzoek niet gemotiveerd scheen en er bestond zeker geen gevaar, dat door het wederom laten gereedmaken of het verkrijgen van een afschrift de patiënt in het bezit van een voor hem schadelijk verslavingsvergift zou komen. Ook zonder recept zou de patiënt het geneesmiddel zonder eenig bezwaar overal kunnen krijgen. Mijn raad luidde dan ook, om zich aan een dergelijk *gedrukt* verzoek niet te storen, te meer, daar hierdoor bij den patiënt de indruk werd opgewekt, dat dokter en apotheker gemeenschappelijk belang er bij zouden hebben, om den patiënt tot een tweede consult bij den geneesheer te dwingen.

Het afschrift werd op verzoek gegeven; (trouwens, dit *mag* de apotheker den patiënt niet weigeren) en op het afschrift werd geschreven, dat het recept *overdrukt* was met de vijf aangehaalde woorden.

Woorden als „Ne Iteretur”, die wettelijk geen beteekenis hebben, mogen alleen bij hooge noodzaak en uitsluitend in het belang van den patiënt gebruikt worden. Het laten drukken van een dergelijke uitdrukking op een recept wijst op een te overvloedig en waarschijnlijk niet altijd noodzakelijk gebruik. Wat de toevoeging

1) Die uitlegging gaf ook onze redactie er aan, die, als gevolg der advertentie, en juist in verband met het feit, dat de heer LANGE niet als gevestigd te Haamstede stond, opgegeven in het *Geneeskundig Jaarboekje*, zijn vestiging onder de *Personalia* opnam.

„Nec Copia Detur” betreft, deze is, afgezien van het geheel onjuiste gebruik hier van het woord „copia” voor „afschrift”, in strijd met de wet, daar de apotheker en ook de apotheekhoudende arts een afschrift *moet* geven aan de in art. 12 der wet, regerende de uitoefening der artsenijsbereidkunst, genoemde personen.

Amsterdam, Juli 1919.

P. VAN DER WIELEN.

HET MIDDEL TEGEN TUBERCULOSE VAN FRIEDMANN.

In het *Tijdschrift* van 28 Juni (bldz. 2277) wordt de aandacht gevestigd op „Het middel van FRIEDMANN tegen tuberculose” en het korte artikel bevat meer dan enkel een uitnodiging voor de Nederlandsche artsen — ref. spreekt van plicht — om het middel te beproeven. In het nummer van 12 Juli wordt er nogmaals op teruggekomen en lees ik (bldz. 140): „de uitvinder van het *schildpadtuberculine* F. F. FRIEDMANN...” Is het niet mogelijk, dat het gebruik van het woord *tuberculine*, om de methode van FRIEDMANN aan te duiden, tot vergissing aanleiding geeft?

Herinneren wij ons, dat FRIEDMANN zijn patiënten met levende bacillen inspuit, die hij uit schildpadtuberculose kweekt, „Schildkrötentuberkelbazillen”, zooals hij ze noemt. Sommigen spreken van *lebende Kaltblüter-Tuberkelbazillen* wat niet geheel juist is (*Deutsche med. Wochenschrift*, 21 November 1918, bldz. 1307). De culturen worden aangelegd bij kamertemperatuur tusschen 18° en 25° C. of in de broedstoom bij 37°. Volgens FRIEDMANN hebben beide culturen gelijke geneeskrachtige waarde. De bacillen worden ingespoten, zooals zij in de culturen voorkomen, zonder vooraf eenige kunstmatige micro-biologische bewerking te ondergaan.

Moet hier de vraag niet gesteld worden, of wij voldoende bacteriologisch en pathologisch ingelicht zijn, om, zonder bezwaar, zoo maar klakkeloos, het middel van FRIEDMANN te beproeven? Zal het niet voorzichtig zijn te wachten, totdat de voornaamste der talrijke hoogstbelangrijke vragen, die ons moeten voorlichten, opgelost zijn?

Wat zal het lot zijn van deze levende tuberkelbacillen in het organisme? Blijven zij leven? Deze vraag schijnt bevestigend beantwoord te moeten worden. Gaan zij zich vermenigvuldigen? Dat is zeer goed mogelijk, daar zij zich op bloedwarmte bevinden. Kunnen zij dan niet in virulentie toenemen? Hoe lang, hoeveel maanden kan dit duren? Wat kan daaruit groeien? enz., enz..

In Mei 1914 had ik gelegenheid te Berlijn kennis te maken met collega FRIEDMANN en zijn methode. Over de uitkomsten, die hij gedurende den oorlog verkregen heeft, kan ik niet medespreken, maar de patiënten, die hij mij in 1914 voorstelde, hebben mij van de bijzondere degelijkheid der methode niet overtuigd; de uitkomsten schenen mij niet van afdoenden aard en kunnen niet opwegen tegen het onzekerheidsgevoel, om niet van schrik te spreken, dat inspuitingen van levende bacillen, al zijn zij afkomstig van schildpadtuberculose, bij mij doen ontstaan. Zeer gaarne erken ik, dat hier aan den gewetensvollen arts alle vrijheid moet gelaten worden, maar ik wensch de aandacht te vestigen op het belangrijke feit, dat wij hier niet met een *tuberculine* te doen hebben. Met de noodige voorzichtigheid toegediend, houd ik het gebruik van tuberculine niet voor bedenkelijk, integendeel; maar dat is het geval niet met levende bacillen.

Het ligt niet in mijn bedoeling stelling te nemen vóór of tegen de methode; ik wensch de aandacht er op te vestigen, dat het niet de vraag is van tuberculine in het algemeen, noch van schildpadtuberculine in het bijzonder, maar van levende bacillen, al zijn het dan „Schildkrötentuberkelbacillen”. Dit belangrijke punt mag niet in het duister blijven en de geneesheer en voorzeker de patiënt moeten weten wat op het spel staat.

's-Gravenhage, 13 Juli 1919.

J. DE KEERSMAECKER.